

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
Волохова І. С.

_____ (підпис)
“ ___ ” _____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавр
зі спеціальності « 6.07072 «Фінанси, банківська справа та страхування »
за освітньою програмою « Фінанси, фінансовий менеджмент та страхування »
на тему:
**« Дефіцит Державного бюджету України та механізм його
фінансування»**

Виконавець:

студент центру заочної та вечірньої
форми навчання

Горошко Олександра Сергіївна

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доц. Коцюрубенко Г.М.
(науковий ступінь, вчене звання)

/підпис/

Одеса 2020

АНОТАЦІЯ

Горошко Олександра Сергіївна
«Дефіцит Державного бюджету України та механізм його фінансування».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності « 6.07072 «Фінанси, банківська справа та страхування » за освітньою програмою « Фінанси, фінансовий менеджмент та страхування» Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2020.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти поняття дефіциту Державного бюджету, його сутності та причин виникнення. Також вивчено механізм фінансування дефіциту Державного бюджету

Проаналізовано практику формування дефіциту Державного бюджету України протягом 2015-2019 рр. та стан і структуру фінансування дефіциту державного бюджету протягом 2015-2019 рр. Також проаналізовано зарубіжний досвід управління дефіцитом бюджету

Запропоновано шляхи підвищення ефективності дії механізму фінансування дефіциту Державного бюджету України.

Ключові слова: *«державний борг», «дефіцит бюджету», «бюджетна політика», «структура видатків», «дохідна частина», «зарубіжний досвід», «облігації», «державні позики»*

ANNOTATION

Horoshko Olexandra Serhievna

"Deficit of the State Budget of Ukraine and its financing mechanism".

Qualification work for the Bachelor's degree in the specialty "6.07072 Finance, banking and insurance"

Under the educational program "Finance, financial management and insurance"

Odessa National Economic University. - Odessa, 2020.

The paper deals with the theoretical aspects of the concept of the State Budget deficit, its nature and causes. The mechanism of financing the state budget deficit has also been studied.

The practice of forming the State Budget Deficit of Ukraine during 2015-2019 and the state and structure of financing the state budget deficit during 2015-2019 are analyzed. The foreign experience of managing the budget deficit is also analyzed.

The ways of increasing the effectiveness of the mechanism of financing the deficit of the State Budget of Ukraine are proposed.

Keywords: *“publicdebt”, “budgetdeficit”, “budgetpolicy”, “expenditurestructure”, “revenuepart”, “foreignexperience”, “bonds”, “governmentloans”*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕФІЦИТУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ТА МЕХАНІЗМУ ЙОГО ФІНАНСУВАННЯ	
1.1. Поняття дефіциту Державного бюджету, сутність та причини виникнення.....	6
1.2. Механізм фінансування дефіциту Державного бюджету.....	16
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДЕФІЦИТУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМУ ЙОГО ФІНАНСУВАННЯ	
2.1. Практика формування дефіциту Державного бюджету України протягом 2015-2019 рр.....	27
2.2. Стан та структура фінансування дефіциту Державного бюджету протягом 2015-2019 рр.	36
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСУВАННЯ ДЕФІЦИТУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ	
3.1. Зарубіжний досвід управління дефіцитом бюджету.....	48
3.2. Шляхи підвищення ефективності дії механізму фінансування дефіциту Державного бюджету України.....	70
ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	87
ДОДАТКИ.....	91

ВСТУП

Питання формування і функціонування бюджетного дефіциту - найважливіше у фінансовій політиці кожної країни. Негативні наслідки зростання рівня інфляції та обсягів державного боргу обумовлюють дослідження даної проблематики з точки зору гарантування національної економічної безпеки. Дефіцит бюджету - економічне явище, що виникає в процесі взаємодії державних фінансів та макроекономічних явищ [21, с. 143].

Проблема дефіциту бюджету та пошук механізмів його фінансування є важливими елементами економічних реалій України і зарубіжних країн, при цьому вона відкрита для всебічного аналізу, що пояснює різноманітність підходів і методів вчених – економістів до вивчення економічної сутності, причин виникнення, наслідків та політики регулювання [42, с.22].

Сьогодні спостерігається нерівномірне співвідношення джерел фінансування бюджету та використання державних коштів. Економічний розвиток нашої держави не є задовільним, адже подолати кризу у фінансовій системі та соціально – економічному розвитку вона самостійно не може. Актуальною ця проблема є для сучасної України, тому що в останні десятиліття фінансування державного бюджету помітно зменшилося.

Теоретичні дослідження дефіциту бюджету проводилися вітчизняними вченими: Бондарчуком Т. Г., Василюком О. Д., Гладченко Л. Л., Романенком О. О., Пасічником Ю. В., Огонь С. Г., Опаріним В. М., Саблуком М. М., Степаненко В. О., Совою О. Ю та іншими, а також зарубіжними економістами: Бонелі А., Жибером Т., Кейнсом Дж., Мітчеллом Дж., Самуельсоном П., Фрідменом М., Хоразішвілі Ю., Шумпетером Й. та іншими.

Метою дослідження стало вивчення сутності та причин виникнення державного дефіциту, аналіз його стану та механізму функціонування. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- узагальнити поняття дефіциту Державного бюджету, його сутності та причин виникнення;
- вивчити механізм фінансування дефіциту Державного бюджету;
- розглянути практику формування дефіциту Державного бюджету України протягом 2015-2019 рр.;
- дослідити стан та структуру фінансування дефіциту державного бюджету протягом 2015-2019 рр.;
- проаналізувати зарубіжний досвід управління дефіцитом бюджету;
- запропонувати шляхи підвищення ефективності дії механізму фінансування дефіциту Державного бюджету України.

Об'єктом дослідження є державний дефіцит як інструмент реалізації фінансової політики, за допомогою якого досягаються основні цілі розвитку національної економіки. Предметом дослідження виступають теоретичні та практичні проблеми, пов'язані з управлінням державним дефіцитом та контроль за механізмами його фінансування.

Методологічна база дослідження ґрунтується на загальнонаукових та спеціальних методах дослідження та сучасних інформаційних підходах, що дають можливість наукового обґрунтування сутності, завдань, основних складників процесу формування дефіциту бюджету, визначення напрямів його подальшого розвитку та підвищення ефективності заходів з його подолання.

Поєднання історичного і логічного методів дало змогу охарактеризувати процес становлення і розвитку бюджетного дефіциту як глобальної проблеми національної економіки.

На різних етапах дослідження використовувався джерелознавчий пошук наукової та довідкової літератури та аналіз профільних публікацій у мережі Інтернет з теми дослідження (для з'ясування сутності дефіциту бюджету та джерел його виникнення та діяльності державного уряду у вирішенні даних проблем); термінологічний аналіз предметної сфери (для

уточнення ключових понять дослідження). Обробка даних здійснювалась за допомогою сучасних комп'ютерних технологій.

Інформаційною базою дослідження стали нормативно-правові та законодавчі акти з питань реалізації державної фінансової політики України, звіти Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України, Державного казначейства України, наукова література та джерела з мережі Інтернет.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в тому, що в дослідженні обґрунтовано специфіку формування дефіциту бюджету і джерел його фінансування як методичного підходу до удосконалення економічного розвитку; визначено методи оцінювання ефективності заходів оптимізації дії механізму фінансування дефіциту Державного бюджету України.

Практичне значення роботи полягає в тому, що пропонуване дослідження може бути застосовано в економічній та фінансовій теорії для подальших наукових досліджень дефіциту бюджету як основи для ведення державної політики у сфері фінансів; використано в діяльності науковців у ході їх досліджень, що спрямовані на формування норм і моделей бюджетної політики; виявитися цінними при розробці окремих концепцій у галузі фінансів, при викладанні навчальних дисциплін.

Структура дипломної роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. Загальний обсяг роботи 100 сторінок.

ВИСНОВКИ

Стан Державного бюджету будь – якої держави відображає економічний та соціальний розвиток країни. Уряд кожної країни зацікавлений в нарощуванні бюджетного потенціалу, адже це дає можливість державі в повному обсязі виконувати свої функції та покращувати рівень життя і добробуту населення.

В ході дослідження були зроблені наступні висновки:

1. Рівновага Державного бюджету дуже ретельно вивчається сучасними вченими. Дисбаланс доходів та видатків бюджету країни – бюджетний дефіцит – сприймається ними досить критично. Його основне завдання – стимулювати економіку країни до розвитку та пошуку нових альтернативних шляхів модернізації фінансової системи. Дефіцит бюджету є активним інструментом державної фінансової політики, що передбачає здійснення на різних рівнях перерозподілу ВВП через бюджет, централізацію грошових коштів у межах бюджетної системи, регулювання використання цих коштів; пріоритетні джерела фінансування, вибір засобів досягнення збалансованості бюджету тощо.

2. Фінансування дефіциту бюджету може бути зовнішнім та внутрішнім. Зовнішнє фінансування дефіциту забезпечується на загальних або пільгових умовах (безповоротні субсидії зарубіжних країн, безвідсоткові позики, пільгові позики з низькими ставками та тривалими строками погашення). За таких умов дефіцит не впливає негативно на економіку, а ще може бути позитивним, якщо фінансування буде передбачає продуктивне використання ресурсів. Зовнішнє фінансування дефіциту бюджету є найменш інфляційним.

Внутрішнє боргове фінансування бюджетного дефіциту часто ототожнюють із антиінфляційною альтернативою монетизації. Але інфляцію можливо тільки пригальмувати, а не уникнути. Якщо розміщувати облігації державних позик серед населення, динаміка інфляційного напруження

послабшає. Зростання внутрішнього боргу зумовлює зростання видатків на його обслуговування, тому дефіцит бюджету і державна заборгованість збільшуються.

3. За умови трансформаційних процесів в економіці України за 2015 – 2019 рр. поставало питання необхідності удосконалення фінансової системи, у тому числі підвищення стимулюючої функції бюджетної системи за рахунок регулювання і коригування обсягу дефіциту бюджету. Починаючи з 2015 року, внутрішні та зовнішні шоки, а також ескалація військового конфлікту на Сході України негативно вплинули на розвиток економіки, знизили довіру та розбалансували фінансові ринки.

Економічна активність населення країни помітно скоротилася, в результаті чого знецінилася національна грошова одиниця, зросли адміністративні ціни, прискорилося інфляція споживчих цін. протягом аналізованого періоду дефіцит Державного бюджету з кожним роком зростав. Також можна стверджувати, що динаміка була циклічною – 2015-2016 роки та 2017-2018 роки. Максимальний дефіцит державного бюджету у 2,94% спостерігався у 2016 році.

4. Фінансування дефіциту Державного бюджету в Україні у 2015 – 2018 рр. відбувалося за такими напрямками: залучення позик (внутрішні та зовнішні запозичення у формі кредитних угод, облігацій, казначейських зобов'язань); приватизація державного майна; фінансування за активними операціями (в т.ч. і за придбанням цінних паперів). у 2015 – 2019 рр. бюджетна політика України в напрямку фінансування дефіциту Державного бюджету характеризувалася неефективним використанням запозичень (здебільшого відбувалося фінансування поточних видатків), загрозою сталого соціально - економічного розвитку і фінансовій стабільності країни, формуванням загроз довгострокового характеру для національної фінансової безпеки.

Проблема дефіцитної незбалансованості Державного бюджету за 2015 – 2019 рр. змушує сьогодні Україну вживати кардинальних заходів для її

подолання. За умови обмеженості політики щодо скорочення бюджетних витрат і стимулювання додаткових надходжень можна спонукати уряд встановлювати в майбутньому законодавчі норми — специфічні фіскальні правила та бюджетні обмеження, які б оптимізували розмір дефіциту або заборонили його.

5. Причини Дефіциту бюджету у зарубіжних країнах на кінець 2019 – початок 2020 року пояснюються цілим рядом факторів: знижується рівень суспільного виробництва; наявність глибокої структурної й технологічної незбалансованості виробництва, постійне виснаження природних ресурсів, зниження науково-технічного потенціалу; послаблення контролю за фінансово-господарською діяльністю підприємств, постійне зростання цін, інфляція; нераціональна зовнішньоекономічна діяльність; великомасштабний оборот «тіньового» капіталу; великі непродуктивні витрати, приписки, крадіжки, втрати виробленої продукції тощо.

У кожній країні структура Державного бюджету має свої національні особливості, а дефіцит його залежить від характеру адміністративної системи, структурних особливостей економіки й інших факторів.

6. Щоб оптимізувати механізми фінансування дефіциту бюджету України, передусім, треба навчитись ефективно управляти фінансовими ресурсами держави при тому, щоб максимально економно, ефективно та результативно задовольняти соціально-економічні потреби й прагнення громадян. Підвищення ефективності дії механізму фінансування дефіциту Державного бюджету України - це трудомісткий процес, що триватиме не один рік. Наведені заходи й рекомендації сприятимуть оптимізації видатків і доходів державного бюджету, удосконаленню джерел їх фінансування, розробленню й упровадженню виваженої грошово – кредитної політики, в якій буде враховано досвід провідних країн світу.

У результаті для України в майбутньому можливе формування в бюджеті пріоритетних статей видатків та доходів, формування оптимального його дефіциту. Розглянуті в дослідженні питання та наведені пропозиції є

надзвичайно актуальними в контексті процвітання й добробуту країни, адже ефективне використання бюджетних коштів сприятиме зменшенню дефіциту бюджету, підтримці стабільності фінансової системи держави і стане запорукою якісного економічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бюджетний кодекс України від 21 червня 2001 року № 2542-III. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2001 - № 37-38. – 300 с.
2. Закон України «Про Державний бюджет України на 2015 рік», Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015. - № 7-8. - ст.162.
3. Закон України «Про Державний бюджет України на 2016 рік», Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2016. - № 9. ст.96.
4. Закон України «Про Державний бюджет України на 2017 рік», Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2017. - №10. - ст.66.
5. Закон України «Про Державний бюджет України на 2018 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України», Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2018. - № 5-6 ст.78.
6. Закон України «Про Державний бюджет України на 2019 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України», Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2019, N 8 - 9, ст.81.
7. Конституція України, Відомості Верховної Ради (ВВР), 1996. - 220 с.
8. Алексеев І.В. Бюджетна система: Навчальний посібник /І.В. Алексеев. – Київ: Прес, 2017. – 376 с.
9. Архіпов О.О. Архів новин Міністерства фінансів України за 01.02.2019р. [Електронний ресурс]/ Архів Верховної Ради України. – Режим доступу:<http://minfin.gov.ua>
10. Базилевич К.С. Моделювання взаємозв'язків дефіциту державного бюджету України з показниками макроекономічної динаміки/ К.С. Базилевич, О.О. Царук// Банківська справа (укр.).- 2016.- № 3.- С.24-29
11. Білоконь Л. Сучасний стан міжбюджетних відносин / Л. Білоконь// Вісник КНТЕУ (спецвипуск). - 2017.-№6. - С. 18-23.
- 12.Бонелі А. Бюджетний процес / А.Бонелі - Київ: Просвіта, 2015. - 206 с.
13. Богачов С. Місцеві бюджети: погляд на перспективу /С. Богачов// Урядовий кур'єр. - 2016. - № 12 – С. 77 – 81.

14. Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник / О.Д. Василик. - Київ: НІОС, 2016. – 452с.
15. Васильченко З.М Доходи бюджету в системі управління економікою. / З.М. Васильченко// Фінанси України. - 2015. - № 6 – С.75 – 80.
16. Васильченко З.М. Бюджетні методи регулювання економічних і соціальних процесів в державі / З.М. Васильченко.–Київ: 2017. – 400 с.
17. Гикиш Л.В.. Финансы: Учебное пособие/ Л.В. Гикиш. - Київ: МАУП, 2015. – 254с.
18. Гладченко Л. Традиційний підхід до визначення дефіциту, його аналітичне значення /Л. Гладенко // Вісник Української Академії державного управління при Президентові України (укр.).- 2018.- № 2.- С.255-263.
19. Горбачук В. Решение проблемы бюджетного дефицита с учетом контроля инфляции /В.Горбачук// Финансовыериски.- 2015.- № 1.- С.101-107
20. Давиденко С.В. Науково-методичні основи формування податкових надходжень бюджетів/ С.В.Давиденко // Вісник України, 2015. - С.60
21. Деркач І.І.. Бюджет і бюджетний процес на Україні/ І.І. Деркач, Л.Л. Гордєєва. – Дніпропетровськ: Халіп, 2017.– 380с.
22. Дьяконова І. Удосконалення методів фінансування дефіциту бюджету України /І.Дьяконова// Економіка України– 2015. - №11. - С.84-86.
23. Єпіфанов А.О. Бюджет і фінансова політика України. Навч. посібник./А.О. Єпіфанов - Київ: Наукова думка, 2015.– 236с.
24. Жибер Т.В. Бюджетна політика України /Т.В.Жибер// Фінанси України. - 2015. - № 8. - с.7-11.
25. Кодацький В.П. Зниження бюджетного дефіциту в умовах ринку /В.П.Кодацький// Економіка. Фінанси. Право (укр.).- 2015.- № 6.- С.16-19.
26. Кейнс Дж. Бюджетний дефіцит у макроекономічній стабілізації /Дж..Кейнс// Фінанси іноземних країн.- 2016.- № 6.- С.26-30.
27. Кудряшов В.П. Фінанси: Навчальний посібник /В.П.Кудряшов. - Херсон: Олді-плюс, 2016.– 297с.

28. Любимцев Ю.Ю. Бюджетный дефицит как фактор экономической политики / Ю.Ю. Любимцев // Экономист. - 2018.- № 7.- С.55
29. Львовчкін С.В. Теоретичне обґрунтування державного боргу / С.В.Львовчкін // Фінанси України.- 2016.- № 1. С.18-27.
30. Мітчелл Дж. Макроекономіка: Підручник: Навчальне видання / Дж. Мітчелл. - Київ: Основа, 2016.- 588 с.
31. Мельничук С.І. Державному бюджету — економічне обґрунтування / С.І.Мельничук // Фінанси України.— 2016.— №11. - С.12-23.
32. Миргородська Л.О. Фінансові системи зарубіжних країн: Навчальний посібник./Л.О.Миргородська. – Київ: Центр навчальної літератури, 2013.– 240с.
33. Мирославець К. К. Проблеми та шляхи удосконалення бюджетної системи України./ К.К. Мирославець// Регіональна економіка. — 2015.— №1.— С. 14-21.
34. Музика О. Класифікація доходів місцевих бюджетів/ О.Музика// Право України. — №10.— 2016. – С.109 – 113.
35. Огонь С. Г. Податкова політика і доходи бюджетів України./ С.Огонь// Фінанси України. - № 5. - 2015. – С.23 - 29.
36. Опарін В. М. Бюджетна система: Навчальний посібник для самостійного вивчення дисципліни./ В.М. Опарін, В.І. Малько, С.І. Кондратюк. - Київ : КНЕУ. - 2012. – 178с.
37. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. Посібник/ В.М.Опарін. - К.: КНЕУ, 2003.– 445с.
38. Радіонова І. Макроекономічні чинники дефіциту бюджету в Україні / І.Радіонова// Економіка України, 2015.- №9 - С.15-23.
39. Разумов О.К. Проблемы бюджета/ О.К.Разумов // Государство и бюджет. - 2016. - № 3. – С. 34 - 39.
40. Савлук М. Загострення проблеми фінансування бюджетного дефіциту / М. Савлук// Вісник НБУ. - 2017. - №5. – С.70 - 75.

41. Сова О.Ю. Проблема дефіцитності державного бюджету і шляхи її розв'язання / О.Ю. Сова// Фінанси України. - 2016.- № 5.- С.83-88
42. Сова О.Ю. Сутність та види дефіциту державного бюджету / О.Ю. Сова// Фінанси України.- 2015.- № 9.- С.20-25
43. Стельмах В.С. Грошово-кредитна політика в Україні/ В.С.Стельмах. — Київ: Знання, 2015.— 421с.
44. Степаненко В.О. Проблеми утворення та обслуговування державного внутрішнього боргу / В.О. Степаненко, Т.Г. Бондарчук// Фінанси України. - 2016. - №4. – С.45 – 50.
45. Федосов В. Бюджетний дефіцит у контексті західної фінансової теорії і практики / В.Федосов, Л.Гладченко// Финансовыериски.- 2018.- № 3.- С.19-33.
46. Харазішвілі Ю. Ю. Про взаємозв'язок дефіциту бюджету та макроекономічних показників в Україні / Ю.Ю. Харазішвілі, О.О. Любіч// Економіка України.- 2018.- № 6.- С.31-41.
47. Ющенко В., Лисицький В. Надмірне державне споживання – головний фактор фінансової нестабільності України / В.Ющенко, В. Лисицький// Вісник НБУ. – 2017. - № 6. - С. 3-10.
48. Януль І.Є. Бюджетна політика України проблеми та перспективи /І.Є.Януль// Фінанси України. - 2015.- №2. – С.57 – 61.
49. Інформаційно-аналітична система "Прозорий бюджет" // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://edata.gov.ua/>
50. Стратегія та програма управління державним боргом // [Електронний ресурс] / Міністерство Фінансів України. – Режим доступу: <https://mof.gov.ua/uk/osnovna-informacija>